

I ENHVER ARBEJDER ER DER EN SYNDIKALIST, DER FORSØGER AT KÆMPE SIG UD

E. J. Hobsbawm betragter den klassiske syndikalisme og stiller spørgsmålet om, hvorvidt den senere tids arbejdskampe svarer til definitionen

Af E. J. Hobsbawm

Syndikalismen var, i dens bogstavelige betydning, den kvasi-revolutionære fagforeningsvirksomheds filosofi og praksis, der tog form i de franske fagforeninger kort før 1900 og spillede en betydningsfuld rolle i de fleste industrialiserede lande i omkring 20 år. I denne bogstavelige betydning eksisterer den ikke længere.

Ordet er også blevet brugt metaforisk og polemisk for andre fænomener, der intet har at gøre med dets oprindelige betydning – som f.eks. »arbejderklassens og andre interessegruppers misbrug af forhandlingsmagten på bekostning af almeninteressen«. Disse metaforer vedkommer ikke os.

Der er imidlertid en tredje betydning, hvor »syndikalisme« står for visse af arbejderbevægelsens karakteristika, som var kommet specielt til udtryk i den syndikalistiske agitations og ideologiske klassiske periode, men som stadig overlever – omend i en afstumpet og besynderlig form. Derfor er emnet ikke udelukkende af historisk interesse i dag.

På en vis måde er der en »fornemmelse« af syndikalisme i luften. Men hvad betyder det helt præcist?

Den oprindelige syndikalisme bestod af fire ting: en holdning, en teknik, en strategi og et håb.

Mod bureaukratiet

Holdningen indebar fjendtlighed ikke kun mod kapitalisten, men også mod enhver form for bureaukrati inden for det offentlige, det private og fagforeningerne. Der var en tro på (med G. D. H. Coles ord) at »producenten skulle have størst mulig del i kontrollen med de forhold, hvorunder han arbejder« (The World of Labour, 1913). Og der var et ønske om at erstatte politik med direkte faglige aktioner og partier med fagforeninger.

Teknikken var primært afhængig af en spontant militant holdning i de

konkrete arbejdskampe – en kamp uden handsker. Ethvert middel til at opnå et effektivt pres – dvs. at ramme hvor modstanderen var mest sårbar – måtte tages i anvendelse: selv sabotage, selv om denne form blev mere omtalt end benyttet. Dette blev sammenfattet i tesen om, at arbejderne måtte bruge kapitalisternes egne metoder mod dem. Konsekvenserne af på denne måde at overføre kapitalistiske værdinormer til arbejderklassen forårsagede nogen uro, selv dengang. Anti-syndikalister som Jaurès og Webb'erne påstod, at denne overførsel medførte risiko for underminering af arbejdernes stolthed og selvrespekt. Men også Georges Sorel, syndikalismens mest respektindgydende teoretiker, var enig heri.

Strategien gik to veje. Generelt forsøgte den at hæve klassebevidstheden ved at forøge antallet af militante aktioner, hvor hver enkelt strejke med lidt held kunne fremprovokere den allerhøjeste form for klassekamp, den revolutionære generalstrejke, som (i modsætning til de socialistiske partiers aktioner) ville omstyrte kapitalismen. Mere specifikt forsøgte syndikalisterne at rekonstruere fagbevægelsen efter demokratiske retningslinier i modsætning til bureaukratiske, som en klasse – snarere end en gruppeopdelt bevægelse. Dette blev somme tider opfattet som »den store fagforening«, bestående af alle former for industrielle grupperinger (industrial unionism), i modsætning til sektionsmæssige eller håndværksmæssige opdelinger.

Håbet var, at fagforeningerne efter revolutionen ville blive produktions og distributionens grundlæggende organisationer i et socialistisk samfund. Dette ville derfor ikke hvile på en undertrykkende centraliseret stat, men på funktionelle, selvstyrende producentgrupper.

Både i denne specifikke historiske betydning og i en bredere betydning har syndikalismen sine rødder i to af fagbevægelsens gamle og formodentlig permanente karakteristika.

Det første er spændingen mellem arbejderbevægelsens »politiske« og »faglige« aspekt. Disse to sider har næsten altid været forbundet på den ene eller anden måde, selv når bevægelsen som sådan har antaget den politiske form som et parti eller partier med basis i arbejderklassen og/eller helliget sig den socialistiske omformning af samfundet. Det er svært at forestille sig en fuldstændig apolitisk fagforening – det ville i dag være lige så urealistisk som en bilindustri, der hævdede ikke at beskæftige sig med veje. På samme tid har der altid været spændinger og uoverensstemmelser mellem det politiske og det faglige aspekt.

Sådan har det været siden begyndelsen af det 19. århundrede, selv om det ikke var særlig mærkbart før begge sider af arbejderklassen blev organiseret i, hvad der skulle være en enkelt, konsolideret og koordineret bevægelse. Spændingerne blev tydelige, selv når fagforeningerne faktisk blev skabt af socialistpartiet, som det ofte skete på kontinentet i slutningen af det 19. århundrede, eller når partiet blev udformet som fagforeningernes politiske arm, som i England.

Somme tider, som i det tyske socialdemokrati før 1914, befandt fagforeningerne sig på partiets højrefløj. Til andre tider, som i Frankrig, påstod de at være så langt til venstre for partiet, at de afviste det (og enhver form for politik) som uheldbredeligt opportunistisk. »Syndikalisme« som begreb og politik opstod af denne afvisning. Det er ikke fagforeningens eller partiets politiske topografi på et givet tidspunkt, der er vigtigt, men derimod det faktum, at de to parter – til trods for, at de holdt fast ved en fælles march mod et fælles mål – sjældent gik i takt i længere tid, med mindre den ene eller den anden (eller begge) var for svage til at omsætte ord i handling.

Den mest indlysende årsag er, at enhver effektiv fagforenings daglige arbejde er forsvar og forbedring af vilkårene for sine medlemmer (eller potentielle medlemmer). Og så længe dette afhænger af overenskomstforhandlinger, finder det sted under alle regeringer. På denne måde kan en fagforening ikke andet end først og fremmest beskæftige sig med forbedringer *nu*, uanset dens mål for fremtiden eller dens politiske sympatier og forpligtelser.

Som vi ved, kan dette bringe britiske fagforeninger i konflikt med selv Labour-regeringen, som de hævet over enhver tvivl foretrækker frem for et hvilket som helst andet alternativ. På den tid, hvor alle regeringer var »borgerlige«, var tingene enklere. De mere lidenskabeligt revolutionære, marxistiske fagforeningsaktivister eller -ledere – og der har været og er mange af dem – måtte tilbringe det meste af deres tid med aktiviteter, der lige så godt kunne have været udført af én, der var uinteressert i at omstyrte kapitalismen. I teorien, i hvert fald.

I praksis har de revolutionære ydet et uforholdsmæssigt stort bidrag til fagforeningerne. Den paradoksale årsag er, at mangel på forpligtelse over for status quo (inklusive den der findes i »moderate« fagforeninger) i faglige sammenhænge har gjort dem bedre til at opnå indrømmelser. Det har været medvirkende til, at de kunne introducere nye metoder i fagbevægelsens kamp, organisering, strategi og taktik. I England har det yderste venstre – marxisterne, syndikalisterne, osv. – siden 1880'erne fungeret ikke blot som skolingsgruppe for fagforeningsfunktionærer, men også som bevægelsens fortrop og hjernetrust. Disse revolutionære er også tilbøjelige til – i hvert fald i den tidlige del af deres karriere – at fristes mindre af kapitalismens kødgryder, og (selv når de ikke blev udelukket fra dem pga. deres politiske tilhørsforhold) af de forskellige karrierer, der står åbne for dem – f.eks. inden for politik.

Der er dog stadig det faktum tilbage, at effektiv og militant fagforeningspolitik ikke er det samme som revolution. De syndikalister, der forsøgte at komme om ved problemet ved at erklære, at det var det, viste sig at tage fejl.

Dette, at fagforeningerne er så lidt optaget af fremtiden, men derimod af nutiden, reorganiseringen af samfundet, samt deres egne snævre aktiviteter, har i lang tid forårsaget en del hovedrysten inden for fagbevægelsen.

sen. Den marxistiske teori før 1914 (f.eks. Kautsky, fulgt af Lenin) gik så langt som til at påstå, at arbejderne selv kun var i stand til at udvikle en »fagforenings«-klassebevidsthed, hvorimod en »socialistisk bevidsthed« måtte tilføres bevægelsen udefra. Denne analyse er ud fra en historisk betragtning fejlagtig, men ikke irrelevant.

Faktisk stammede den oprindelige udgave af europæisk og britisk arbejderklassesocialisme fra arbejderne selv. Grupper af arbejdere forestillede sig kapitalismens afskaffelse via et netværk af producent-kooperativer. Med nogen rimelighed ville de ikke erkende, at det tidlige 19. århundredes kapitalistiske arbejdsgivere udførte nogen form for tekniske funktioner eller lederfunktioner, som ikke fuldt så tilfredsstillende kunne udføres af de mennesker, som rent faktisk stod for og i stor udstrækning også organiserede produktionen. Dette »gensidigheds«- eller »kooperative samfunds«-ideal blandes ofte sammen med den datidige udgave af, hvad Marx kaldte »utopisk socialisme«. Og somme tider, som i tilfældet med Owenismen, var de blandet sammen. Ikke desto mindre er det bedst at anskue det som værende en uafhængig form for håndværker- eller halvindustriel arbejdersocialisme.

Kapitalisme og samfund

Vi kan nu, som Marx gjorde det, se, at denne tidlige parallel til de russiske narodniks eller spanske landsby-anarkister misforstod både den moderne økonomis natur og dens kompleksitet, og den ganske særlige omformning af produktion og samfund, som kapitalismen selv da var ved at iværksætte.

Det kan have forekommet plausibelt dengang at anse socialismen for at være det, der var tilbage, når overbygningen godsejer og kapitalist var fjernet, og konkurrence var erstattet med samarbejde. (Problemerne i forbindelse med en kooperativ økonomi gav anledning til en del spørgsmål selv dengang.) Men det blev i stigende grad mindre plausibelt.

Selv i lande, hvor ideen med producent-kooperativer stadig er stærkere som ideal og begrænset realitet end i England, hvor den hurtigt forsvandt ud af syne, svandt socialismens »gensidigheds«-perspektiv bort. Syndikalismen forsøgte at genoplive det. Men de faktiske ideer om, hvordan en økonomi, der ikke blev styret af en kollektiv stat, men af autonome producentenheder, burde køre, indebar kompleksiteter, der rakte ud over håndværker-kooperativer, undtagen måske blandt spanske anarkister.

For de fleste syndikalister (og når ret skal være ret, for de fleste andre socialister) var disse problemer selvfølgelig fjerne og ville først blive aktuelle efter revolutionen, og ville til den tid på den ene eller anden måde løse sig selv økonomisk. Syndikalismen var i praksis et kampslogan og ikke et program for en samfundsændring.

Der, hvor den slags »gensidigheds«-ideer eller protosyndikalisme var stærke, efterlod de en udtalt mistillid til »politik«, og et stadigt svagere

håb om en samfundsrevolution via en videreudvikling af de konkrete arbejdskampe til en revolutionær generalstrejke. Overalt efterlod de en stærk tradition for fagforeningsdemokrati, initiativ og konkret handling blandt de menige medlemmer, en tro på, at arbejderne skulle lede arbejdsprocessen, og en stærk modvilje mod ledelsens indblanding i arbejdets udførelse. Den stigende hierarkisering, bureaukratisering og omfanget af produktion og ledelse har sidenhen forstærket disse følelser.

Men alt dette indebar en instinktiv begrænsning af de menige arbejders perspektiv, der blev indskrænket til deres egen gruppe eller arbejdssted. Der, hvor erfaring og handling centrerer sig, er f.eks. Longbridge eller Halewood (eller selv dele af disse virksomheder), og ikke British Leyland eller Ford, for ikke at tale om »bilindustrien« eller »den nationale økonomi«. Dette er naturligt nok. Selv under 1917-revolutionen i Rusland blev det observeret, at relativt få arbejdere deltog i de store gadedemonstrationer. Efter de første få dage holdt de møder på fabrikkerne.

Denne indbyggede lokalpatriotisme og tendens til gruppeopdeling kan opvejes eller i det mindste tilsløres på forskellige måder, helt bortset fra den refleks, der ligger i classesolidaritet og gensidig hjælp. Græsrodsbevægelserne er tilbøjelige til at myldre frem, når der er en generel gærende uro i arbejderklassen. De former sig let under sådanne »arbejderekspllosioner«, eller revolutionære og andre former for mobilisering. De forenes også af politik. I virkeligheden har de fleste (men ikke alle) græsrods-»arbejderekspllosioner« haft tendens til at blive igangsat af begivenheder i større politiske sammenhænge, snarere end af interne udviklinger på arbejdsmarkedet. Frankrig i både 1936 og 1968 er et eksempel herpå.

Menige arbejdere kontra ledere

Kautsky og Lenin havde ret, når de påstod, at en handlekraftig bevidsthed, der bandt alle grupper af arbejdere sammen til en klasse, var andet og mere end en fagforeningsbevidsthed. Den er blevet opnået af partier, ofte symboliseret af individuelle ledere, men sjældent – om nogensinde – (uden partiernes hjælp) af nationale fagforeningsbevægelser. Disse har sædvanligvis været føderationer, der koordinerede autonome fagforeninger ved hjælp af grå og taktfulde funktionærer. Den britiske fagbevægelses store personligheder tilhører deres egne fagforeninger, snarere end TUC: Arthur Horner og Jack Jones, snarere end George Woodcock eller Len Murray.

De nationale fagforeningsorganisationer har altid været klar over det nødvendige i at samle de forskellige lokale aktioner i en fælles bevægelse med en fælles politik. Og her findes syndikalismens anden rod i bredere forstand. Der er en permanent potentiel eller reel spænding mellem de menige og ledelsen i fagforeningerne. Som Webb'erne viste for længe siden kunne en slagkraftig bevægelse, på trods af fagforeningernes dybt forankrede lidenskab for direkte lokalt demokrati (som stadig overlever i

den praksis, at beslutninger tages på masse møder), ikke udvikles uden landsdækkende organisering, disciplin, ledelse og fuldtidsfunktionærer. De klassiske syndikalist-fagforeninger var generelt for ineffektive, undtagen i forbindelse med enkelte kampe i ny og næ.

Det er et spørgsmål om balance. Hvis vægten udelukkende hælder over mod de menige, kan de nationale fagforeninger gå i opløsning, således som det somme tider skete i det 19. århundrede, eller de kan blive ude af stand til at føre en sammenhængende politik for alle deres medlemmer. Denne fare er specielt stor hvor, som det så ofte er tilfældet i England, de omfatter mange forskellige grupper eller fag med divergerende og til tider modstridende interesser. Hvis vægten udelukkende hælder den anden vej, til gunst for ledelsen, således som det har været meget mere almindeligt (f.eks. i 1950'erne), risikerer fagforeningerne at miste kontakten med deres medlemmer. Engelske fagforeninger har forsøgt på mange måder og med skiftende held at kombinere demokrati og en landsdækkende ledelse. Men balancen stabiliseres sjældent i den ene eller den anden retning.

Den bliver særligt ustabil, ikke blot når ledelsen ønsker at prakke de menige medlemmer en uacceptabel politik på, men også når de grundlæggende strukturer på arbejdsmarkedet ændres. Velkendte organiserings-, forhandlings- og kampformer bliver i sådanne tilfælde irrelevante, ineffektive og forældede.

Forhandlinger på virksomhederne

I 1960'erne registrerede Donovan Royal Commission on Trade Unions en sådan forandring. Tyngdepunktet i overenskomstforhandlingerne havde flyttet sig fra brede og stadig mere vage, landsdækkende aftaler til forhandlinger på selve virksomhederne. Tillidsmænd og virksomhedsledere fik større betydning. På nuværende tidspunkt har vægten derfor skiftet til de menige arbejdere, mens nationale ledelser må følge trop.

Situationen kompliceres af udskiftninger inden for de centrale, nationale fagforeningers ledelse, rivalisering både inden for den enkelte fagforening og fagforeningerne indbyrdes, af tekniske og andre forandringer, samt fremfor alt af konflikten mellem Labourregeringens økonomiske politik og fagforeningernes fuldstændig rationelle interesse i at opnå den bedst mulige overenskomst for deres medlemmer.

I hvor høj grad kan den nuværende britiske arbejderklasses militante holdning sammenlignes med den klassiske syndikalisme? Af denne indtil nu næsten glemte bevægelses fire hovedkomponenter har den mistet strategien og det meste af håbet; den har bevaret nogle af holdningerne, men først og fremmest teknikken.

Denne militante holdning går ikke direkte på en rekonstruktion af samfundet og er ikke så meget en alternativ politik, men er snarere ligeglad med politik. Der bliver nu talt meget lidt om den systematiske rekonstruktion af fagbevægelsen – for slet ikke at tale om det syndikalistiske

ideal om samfundsmæssig forandring via fagforeningerne, som skulle blive samfundets grundlæggende organer. I 1979 var »Minearbejdernes næste skridt« (»The Miners' Next Step«) (for at citere titlen på en berømt syndikalistisk pamflet fra 1912) at kræve en 40 procents lønforhøjelse.

I alle tilfælde er de militante arbejdere, som i dag håber, at arbejds-kampe vil bringe socialismen nærmere – en ting som ikke synes at beskæftige de fleste strejkende – ikke syndikalister. Så vidt man kan se ligger deres håb i en *politisk* radikalisering af arbejderklassen som helhed, direkte eller indirekte fremskyndet af arbejderkampe. Beviset for, at dette er ved at ske, er meget spinkelt.

Tilbage står holdningerne og teknikken. Begge dele har noget til fælles med den klassiske syndikalisme – selv om de uden strategien og håbet er svækkede. Sandt nok er »størst mulig del i kontrollen med de vilkår, hvorunder (producenten) arbejder« igen et aktuelt emne. Under generelle betegnelser som »arbejderkontrol« og »medbestemmelse« er det blevet en del af teorien blandt marxister og andre, der indtil 60'erne ikke var særlig opmærksomme på det.

I denne udstrækning er de krav, som dyndikalisterne var de første til at fremsætte, blevet genoplivet – men hovedsagelig på den *politiske* venstrefløj. Hverken handlinger eller ord fra den faktiske militante bevægelse i 70'erne reflekterer, at man har beskæftiget sig med dette i væsentlig grad. Faktisk er 70'ernes store strejkebevægelser – i modsætning til både den klassiske syndikalistiske periode og strejkernes generelle tendens i en stor del af dette århundrede, overvældende økonomiske i snævrere forstand.

Så hvad vi står tilbage med er en specielt militant og effektiv strejke-teknik, der er baseret på menige arbejdere. De gamle syndikalister ville uden tvivl have billiget denne, selv om dens mål er snævert »økonomisk« og fagopdelt: at hæve lønnen, at bevare eller forandre en gruppe arbejderes placering i lønningsposernes hakkeorden, at beskytte jobs mod at blive overflødiggjort, mekaniseret, eller mod konkurrerende grupper af arbejdere. Og mange flere grupper end nogensinde før – men langt fra alle – er nu placeret strategisk. Det er så meget desto mere effektivt, eftersom et af den klassiske syndikalismes snærende bånd stiltiende er blevet droppet. Selv Pouget, foregangsmanden for den ekstreme sabotagetaktik gjorde det helt klart – offentligt i hvert fald – at den militante holdning var rettet mod kapitalen udelukkende; mod »bankkontoerne«: »Forbrugeren må ikke lide i denne krig, der føres mod udbytte«. Strejkernes styrke i dag, specielt i den offentlige sektor, hvor markedet og profitterne ikke er de bestemmende, hviler i høj grad på, hvorvidt man er i stand til at lægge politiske pres på regeringen ved at gøre livet besværligt for befolkningen, inklusive alle de ikke-strejkende arbejdere. Det er meningsløst at foregive andet. Naturligvis kan befolkningen tænkes at acceptere besværet, når der er tale om en god sag, og (hvis det er stærke forhandlere) se frem til at bruge de samme metoder, når det bliver deres tur.

Alt dette er uundgåeligt meget langt fra syndikalismen. Hvis vi glem-

mer de politiske bifalds- og fy-råb, de ideologiske kommentarer, ønskedrømmene (eller de bange anelser), er hvad vi ser i dag en samling strejketaktikker, der på militant vis tages i brug af den ene gruppe arbejdere efter den anden, med formål som selv ud fra »fagforeningsbevidstheds«-kriterier er ret så snævre. På nuværende tidspunkt er fagforeningsaktioner ikke kun, hvad R. H. Tawney og Hugh Clegg (ud fra forskellige synspunkter) kaldte »en opposition, der aldrig bliver en regering«, men til både socialisters og eventuelt overlevende syndikalisters skuffelse synes den ikke at tage sig af det.

Usikkerhed og ophidselse

Fagopdelingen i arbejdskampe påfører klassesolidariteten – selv om den er stærk – store og uudtalte belastninger. Det er en stor del af den militante holdning at sigte mod at øge ulighederne inden for arbejderklassen; og meget har utilsigtet denne effekt.

Strejkende arbejdere har ofte en ubehagelig fornemmelse af isolation. På trods af venstrefløjens håb og anstrengelser er det militante aspekt for det meste apolitisk. I virkeligheden er afstanden mellem en militant og stærk fagbevægelse og et organisatorisk svækket Labour-parti (hvis politiske støtte i lang tid er blevet undermineret) faretruende stor.

Og dog afspejler denne militante holdning utvivlsomt en bemærkelsesværdig hævvelse af klassebevidsthed og klassemagt: en kombination af masse-utilfredshed og den opdagelse, at en generation af upåagtede forandringer har givet direkte handling en ny slagkraft. Arbejderbevægelsens historie bliver hele tiden afbrudt af den slags opdagelser og genopdagelser med få årtiers mellemrum. Italien i 1969 er et eksempel fra nyere tid.

Den nuværende britiske bølge af militant aktion synes at mangle følelsen af håb og frigørelse, de nærmest ferieagtige stemninger, der kendtes fra tidligere »arbejdereksplosioner«, f.eks. i 1889 og 1911. Den er omgivet af tvivl, usikkerhed og ophidselse. Ikke desto mindre er det en ægte klassebevægelse, der vokser op og fremad fra græsrodderne, mod hvilken regeringer og selv fagforeningsledelser er relativt magtesløse. Og på trods af det faktum, at vores generation er blevet hjernevasket af kapitalismen til at tro, at livet er, hvad der kan købes for penge, er der andet og mere i denne bevægelse end kravet om højere løn. Der er endda mere end fortvivlelse over et samfund, der er ude af stand til at give sine medlemmer, hvad de har behov for, og tvinger det enkelte individ eller den enkelte gruppe til at tage vare på sig selv og ikke bekymre sig om andre.

Det er blevet sagt at: »Inde i enhver arbejder er der et menneske, der forsøger at kæmpe sig ud.« I den engelske arbejderklassens historie har mennesket opvist bedre og mere optimistiske forsøg på at kæmpe sig ud. Men det, der sker nu, er et sådant forsøg. Det er umuligt at afvise det, forbande det, eller endnu mindre at ønske det langt væk. Det er nødvendigt at vise det opmærksomhed. Men man skal heller ikke overse dets begrænsninger.

Oversat af Marianne Holmen